

**HERBERT TINGSTEN**

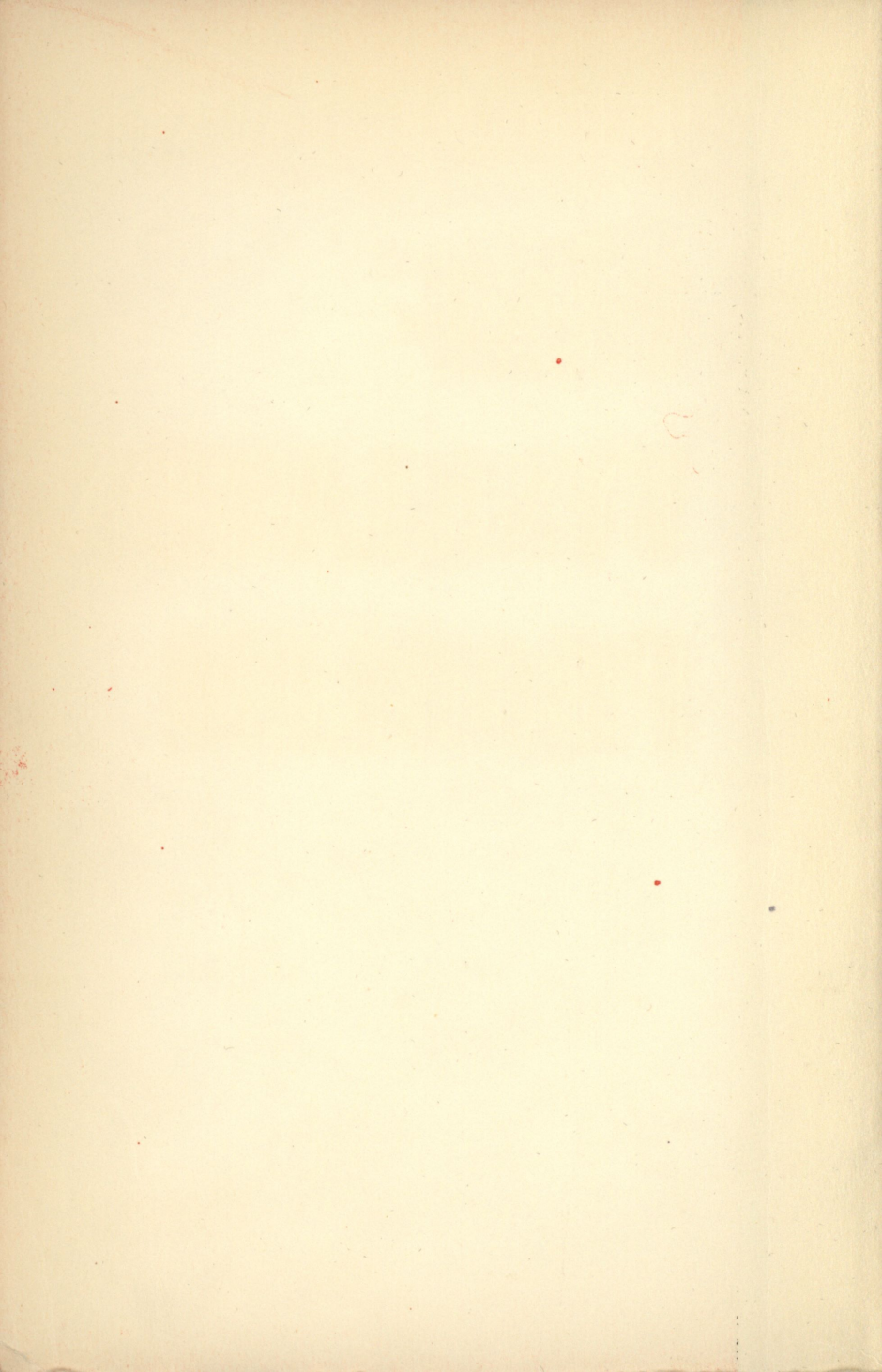
**VÄST-**

**TYSKLANDS**

**PROBLEM**

**BONNIERS**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO



*Hef Brandell  
H. van der Jort*

HERBERT TINGSTEN

VÄSTTYSKLANDS  
PROBLEM



VÄSTTYSKLANDS  
PROBLEM

av

HERBERT TINGSTEN

STOCKHOLM  
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

*Copyright. Albert Bonniers förlag 1950*

*Printed in Sweden*

*Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1950*

## Det moraliska och politiska dilemmat

---

De bestämmelser som de segrande makterna efter krigets slut fastställde för Tyskland innebar först och främst en väldig beskärning av det tyska riket och av de områden inom vilka tyskar fick vara bosatta. I Atlantchartan den 12 augusti 1941 hade Franklin Roosevelt och Winston Churchill förkunnat att territoriella förändringar inte skulle vidtas mot vederbörande folkgruppers vilja, men denna grundsats befanns det omöjligt eller olämpligt att följa. De stora ryska och polska annektionerna i öster kombinerades med föreskrifter enligt vilka tyskar i dessa områden och i de från tyskt herravälde befriade staterna skulle överflyttas till det ockupationsområde som principiellt ännu betraktades som tysk mark. Dessa beslut gällde omkring fjorton miljoner tyskar (varav över tio miljoner i de östra provinserna, Danzig och Polen samt tre miljoner i Tjeckoslovakien), men antalet "fördrivna" och till ockupationsområdet anlända lär ej överstiga elva miljoner. Enligt de mest moderata beräkningar kostade förflyttningarna hundratusentals människor livet; flyktingarna måste ge sig i väg inom en kort tidsfrist, fick blott medföra personliga förnödenheter och hade endast primitiva och överbelastade transportmedel till sitt förfogande. Trots krigsförlusterna på fyra



—fem miljoner steg befolkningssiffran i ockupationsområdet år 1946 till 66 miljoner mot under 60 miljoner 1939.

Såsom syften för ockupationen anfördes allmänt att Tyskland för alla tider skulle urståndsättas att föra krig och att det tyska folket skulle bibringas dels känslan av skuld till vad som skett och skedde och av nederlagets definitiva karaktär, dels insikt om den politiska demokratins värde; i Potsdamöverenskommelsen i augusti 1945 preciserades dessa synpunkter. Enligt en modifiering av den Morgenthauplan som krävde Tysklands förvandling till ett rent jordbruksområde skulle en omfattande förstörelse — eller överflyttning till de allierade staterna — av den tyska industrin genomföras. Allt som kunde användas till produktion av krigsmateriel måste bort; Ruhrindustrin skulle praktiskt taget förintas; general Eisenhower beordrades att med vissa undantag förbjuda tillverkning av järn och stål, kemikalier, större maskiner, automobiler osv. De förluster som demonteringen, vilken inom kort begränsades eller inställdes på en rad områden, verkligen medfört är omstridda, men under alla förhållanden skulle ett återuppbyggande av de i Västtyskland förstörda eller bortförda anläggningarna kosta flera miljarder mark, i Östtyskland mångdubbelt mera. Vid tiden för krigets slut förutsattes att Tyskland, trots krigsförstöringen, förlusterna och demonteringen, snart skulle bli i stånd att betala krigsskadestånd till de allierade.

Till en början meddelades förbud mot all fraternisering, de allierade myndigheterna och trupperna ålades att genom sitt uppträdande inskräpa nederlaget hos de besegrade, i fråga om restauranger och liknande lokaler genomfördes ett särskilt hållande av ockupanter och tyskar som erinrade om rasdiskriminationen i de amerikanska sydstaterna. "Omskolningen" till demokrati bestod väsentligen i förbud mot meningsriktningar

som kunde anses anknyta till den fallna regimen samt i åtgärder mot denna regims anhängare. Utom de stora processerna mot krigsförbrytare inleddes ett undersöknings- och domsförfarande mot "medlemmar av det nazistiska partiet, som mer än rent formellt tagit del i dess verksamhet, och andra personer, som står fientliga till de allierades syften". Sådana personer skulle enligt Potsdamöverenskommelsen avlägsnas "från offentliga och halvt offentliga tjänster och ansvariga tjänster inom det privata näringslivet". Fullständiga och säkra uppgifter om resultaten av denna denazifieringsprocedur saknas. På Moskvamötet i mars 1947 uppgavs emellertid att omkring 300.000 tjänstemän avsatts i den brittiska zonen och nära 400.000 i den ryska zonen. I den amerikanska zonen anklagades 3,3 miljoner (21 procent av befolkningen) för betänkligt politiskt föregående, och av dem dömdes bortåt en halv miljon till olika straff, i regel av ekonomisk art. Ännu på våren 1947 var omkring 80.000 personer internerade i de brittiska och amerikanska zonerna. I Hessen avskedades inom statstjänsten 57 procent av ämbetsmännen, 34 procent av de anställda och 15 procent av arbetarna; motsvarande siffror inom industrin var 26 procent av innehavare och företagsledare, 16 procent av den tekniska personalen, 7 procent av kontorspersonalen.

Styrelsen av Tyskland anförtroddes 1945 helt åt allierade myndigheter; ett intimt samarbete mellan de fyra ockupationsmakterna förutsattes, men kom aldrig till stånd. Tyskarna ställdes ursprungligen helt utanför förvaltningen.

\*

Den ordning som upprättades efter krigets slut blev efter hand föremål för skarp kritik i de demokratiska segerstaterna.

En rad politiker och publicister har jämfört de allierades politik mot Tyskland med Hitlers politik före och under kriget: de territoriella förändringarna och folkförflyttningarna har, säger man, varit lika brutala, undertryckningen av de besegrade lika hänsynslös, exploateringen av Tyskland erinrar om nazismens exploatering av ockuperade länder, diskriminationen mot tyskar om Hitlers behandling av judar och polacker. Även om man utgår från att alla uppgifter om allierade grymheter och övergrepp är riktiga, måste visserligen dessa anklagelser — *vad västmakterna angår* — sägas vara omåttligt överdrivna; dessa staters ockupationspolitik har varit mild, även i jämförelse med den nazistiska regimen i själva Tyskland. Och tas den ryska politiken med i jämförelsen, måste fastslås att trots allt något lika ohyggligt som Hitlers massavrättningar av judar inte skett i samband med Tysklands besegrande.

Men att 1945 års politik var hård och, med tanke på västmakternas deklARATIONER och syften, oklar och inkonsekvent kan inte gärna bestridas. Läs Atlantchartan vid sidan av avtalen, besluten och direktiven 1944—1945; motsägelserna är vida tydligare, vida grövre än mellan Wilsons fjorton punkter och Versaillesfördraget. Och hur skulle det, bortsett från klyftan mellan idealistisk förkunnelse och praktisk politik, bli möjligt att förena de metoder västmakterna sade sig vilja begagna med de mål som de uppställde? Kunde militär ockupation och diktatur göra ett folk moget för demokrati? Kunde förstörelsen av industrin leda till den ekonomiska blomstring som var nödvändig för betalning av krigsskadestånd?

Politiskt blev denna hållning förklarlig genom att segern vunnits i samverkan mellan stater med motsatta politiska ideal och motsatta framtidsperspektiv, i samverkan mellan potentiella fiender. Landavträdelserna och folkförflyttningarna var betingade av ryska fordringar. USA och England höll kramp-

aktigt, i en blandning av hopp och misströstan, fast vid tanken på ett fortsatt samarbete med det Ryssland som så effektivt bidragit till segern. Man ville glömma morgondagens svårigheter för det lugn som åtminstone tillfälligt kunde säkras, man såg den tyska fara som bemästrats klarare än den ryska fara som hotade. Tyskland fick inte bli ett hinder för den eviga vänskap mellan de allierade i de Förenta nationernas hägn som skymtade som en möjlighet. Ännu på Moskva-konferensen 1947 kunde utrikesminister Bevin förklara att det främst gällde att undvika ovänskap de allierade emellan på grund av strider kring det tyska problemet. Tyskland var en bricka i spelet.

Moraliskt blev denna politik för humanitära och demokratiska folk möjlig genom de föreställningar om Tyskland och Ryssland som fixerats under krigsåren. Den ryska regimen hade visat sin hållfasthet och sin styrka; den tycktes också ha visat vilja till försoning och självbesinning. Erkännanden, om ock snäva, hade givits åt västerlandet, ett fredligt samliv mellan kapitalistiska och kommunistiska stater hade förkunnats, komintern var upplöst. Illusionerna och förljuenheten fullbordade verket; segrarna kallade sig fredsälkande och demokratiska, och litet varstans — även i Sverige — började man tala om en västlig och en östlig variant av demokrati, ungefär som det tidigare talats om engelska och franska former av parlamentarism. Medan Rysslands hållning förbättrats och än mer förskönats, hade Tysklands politik brutaliserats och tyska folket i både propaganda och debatt identifierats med nazismen. Den skillnad som i början av kriget allmänt gjorts mellan det härskande partiet och folkets massa kunde efter sex års kamp, under vilken någon spricka i förhållandet mellan tyskar och nazister knappast förmärktes, inte längre upprätthållas. Nazisterna var tyskar, och tys-

karna var nazister — och den politik de förde under kriget öppnade nya vidder av omänsklighet. Då ryktena om judeutrotningen bekräftades och skräckbilderna från Buchenwald och Sachsenhausen spreds kring världen syntes inga åtgärder mot nazisterna-tyskarna vara för hårda.

\*

De stora förändringarna i ockupationspolitiken skall här inte skildras. Den tilltänkta samverkan mellan fyra grenar av ockupationsförvaltning blev aldrig en realitet; klyftan mellan väst och öst blev bestämd och till synes definitiv. Den ryska zonen har efter mönstret från satellitstaterna omvandlats till en kommunistisk polisstat, med likriktning, koncentrationsläger och tyska medlöpare som statister; även om de ryska ockupationstrupperna stannar kvar, är en "självständig" folkdemokrati under kommunistisk ledning väl förberedd. I väster har en reell sammanslagning av de tre zonerna ägt rum. Självstyrelse i Västtyskland och dess delstater har steg för steg införts, ett reguljärt och i det hela friktionsfritt samarbete mellan den tyska förbundsregeringen och de allierade staternas representanter har kommit till stånd; det är inte tal om att upphäva ockupationen, men ockupationsmyndigheternas vetorätt mot de tyska besluten har formellt inte utövats och i praktiken omvandlats till råd och föreställningar. Ehuru fortfarande inte en stat i folkrättslig mening har Västtyskland införts i den demokratiska gemenskapen genom Marshallplanen och Europarådet. Demonteringen och denazifieringen har successivt mildrats och är nu i det väsentliga avvecklade. Västmakternas besättningstrupper framstår mindre som de segrandes vapen mot de besegrade än som värn mot en rysk expansion.

Utvecklingen av den västtyska ockupationen i denna riktning beror på många förhållanden. Den ursprungliga attityden av moraliskt motiverad hårdhet kunde inte inför ett svältande och nödlidande folk upprätthållas av människor som fostrats i humanitär anda och levt i en human miljö. Ett fullföljande av 1945 års planer skulle ha inneburit att miljoner tyskar dött av svält och umbäranden, med engelska, amerikanska och franska soldater som lugnt åskådande fångvaktare. Det blev nödvändigt inte blott att låta tyskarna i väster, som berövats de folkhushållet kompletterande jordbruksområdena i öster, behålla för uppehållet nödvändiga produktionsmedel, utan också att hjälpa dem genom import av livsmedel; USA blev till stor del försörjare av de besegrade. Från politiska och moraliska synpunkter var det lika omöjligt att driva denazifieringen därhän att flertalet kompetenta och arbetsföra avskedades.

I den ständigt stigande motsättningen mellan väst och öst, främst beroende på den ryska aggressionen, ligger en annan huvudorsak till förändringen. Från den besegrade motståndaren vändes blicken till den nya motståndare som hotade. Det blev politiskt omöjligt att betrakta Tysklands undertryckande som en bas för samverkan mellan öst och väst eller att genom eftergifter på Tysklands bekostnad söka tillfälligt blidka erövrarna i öster; nästan omärkligt började bilden av Tyskland som grannland och gränsland, som eventuell bundsförvant träda i stället för den gamla skräckbilden. Då det ryska systemets omänsklighet ånyo klart framträdde och, på grund av den ändrade politiska situationen, klart framställdes, blev inte heller den moraliska inställningen av år 1945 möjlig att vidhålla. Man kunde inte gärna i samarbete med en regim som betecknades som nazismens vederlike uppfostra tyskar till demokrati; man kunde inte fördöma det tyska folk som —

visserligen efter nederlaget och under tryck — anpassade sig efter demokratiska mönster, med samma skärpa som man fördömde kommunismen, demokratins förföljare och demokratiernas fiende. Och denna omvandling underlättades genom tyskarnas uppträdande: i fruktan för den kommunistiska våldsstaten närmade de sig segrarna i väster, och händelserna i det hotade Berlin blev ett bevis på att ett samarbete efter nya linjer var på väg.

Brytningen mellan 1945 års politik och ideologi och de nu berörda nya tendenserna kännetecknar läget år 1950. Förståelse och samverkan har framtvingats av en gemensam fara, men misstro och ömsesidiga anklagelser finns kvar. Västern frågar: Lever inte nationalismen av Hitlers typ kvar, skulle den inte under vissa omständigheter kunna nå väldet och framkalla ett krig, möjligen i form av ett tyskt förräderi mot västern, ett nytt samarbete mellan Tyskland och Ryssland? Är inte tyskarna inställda på ått begagna konflikten mellan öst och väst för att än en gång nå en maktställning? Är tyskarna demokrater, kan de bli det? Tyskarna frågar: Är västerns politik betingad blott av önskan att få vårt stöd mot östern? Skulle inte i en given situation västmakterna offra oss för att nå en avspänning i förhållandet till Ryssland? Varför skall vi fortfarande vara ofria eller betraktas som ett slags villkorligt frigivna, trots att det är den ryska diktaturen, inte vår halvfärdiga demokrati, som är Hitlerregimens verkliga arvtagare? Varför skall man fortsätta att tala om vår skuld, vår nationalism? Dessa misstrognas frågor dominerar inte läget, men varje försök till analys måste beakta dem.

## Tyskarna och skuldfrågan

---

Tyskarna måste inte blott erkänna, utan i djupet av sitt hjärta känna skuld för kriget och för Hitlers illgärningar, först då blir de sanna demokrater — den tankegången har framträtt i Potsdamavtalet och i otaliga officiella och inofficiella uttalanden. Medvetandet om synden är förutsättningen för en bättring, den satsen är resonemangets grund. Från denna utgångspunkt fördöms inte tyskarna helt; det anses dock möjligt för dem att bli bättre människor. Enligt en mera extrem linje, mot slutet av kriget populär i vida kretsar, är tyskarna av naturen så onda att någon bättring inte är tänkbar; det gäller blott att, då en utrotning är moraliskt omöjlig, undertrycka de onda och hindra deras naturliga anlag att bli alltför farliga för mänskligheten. Denna sistnämnda uppfattning, där hätskheten totalt förmörkat förståndet, skall här inte diskuteras; det är Hitlers ståndpunkt mot judarna, den ståndpunkt som en del fantaster för närvarande intar gentemot det ryska folket.

Vad innebär då den första tesen, tesen om skuld, bot och bättring? Rimligen att det stora flertalet tyskar, eller åtminstone en majoritet av tyskarna, önskade eller gillade eller utan reaktion godtog Hitlers politik, från likriktningen och rustningarna till aggressionen, kriget och massavrättningarna.



De flesta iakttagare har, ofta med förvåning och oro, hävdad att tyskarna inte erkänner en skuld i denna mening. De har otvivelaktigt rätt. Av mina iakttagelser att döma avvisar så gott som alla tyskar inom alla kategorier satsen om kollektiv skuld. Hur resonerar de? Låt oss gå igenom, inte hela försvarstalet — det skulle bli en bok —, men några belysande, avgörande punkter.

En majoritet av tyskarna har aldrig röstat för Hitler vid ett fritt val, det är en av hörnstenarna i försvaret. Vid det sista fria valet under republiken, i november 1932, fick Hitler blott drygt en tredjedel av rösterna. Och den minoritet som stödde Hitler kunde inte förutse vad som komma skulle — lika litet som minoriteten av kommunistväljare i Ryssland på hösten 1917. Tror någon att Schleswig-Holsteins bönder, som hörde till nazismens säkraste väljare, ville utrota judarna eller börja krig; de ville ha högre pris på sina jordbruksprodukter. Det var den ekonomiska krisen som gav nazismen makten. Både diktaturen och, senare, krigspolitiken kom för de flesta som en ohygglig överraskning. Under åren före och närmast efter maktövertagandet förkunnade Hitler fred. Den 17 maj 1933 yttrade han i riksdagen att "resultatet av ett krig skulle bli större osäkerhet, större ekonomiskt elände och än flera krig. En så ytterligt vanvettig handling skulle leda till det bestående samhällslivets undergång."

Då nazismen väl kommit till makten och organiserat diktatur och likriktning var all öppen opposition omöjlig. Det gällde att böja sig eller att bli likviderad. Men tendenserna till opposition försvagades tillika därav att de första Hitler-åren medförde ett inre uppsving och yttre framgångar som önskades av alla; för de flesta tyskar som stått utanför politisk verksamhet måste åren 1925—1928 och 1934—1938 trots allt stå som de ljusaste tiderna i ett skede av krig och kriser

sedan trettisex år. Om regimen värsta ogärningar visste då och senare det stora flertalet föga. Judeavrättningarna och tillståndet i koncentrationslägren viskades det om, men man ville inte tro, och avslöjandena vid nederlaget kom som ett slag för tyskarna själva. För dessa brott kan endast de styrande och en minoritet inom nazistpartiet anses bära ansvaret.

”Medan vi satt i koncentrationsläger kurtiserade västerns diplomater våra bödlar”, yttrar en framstående socialdemokrat. Dylika hänvisningar till utlandets stämningar och handlingar bildar en annan huvudlinje i försvaret. Var inte de styrande utanför Tyskland länge övertygade om Hitlers begränsade mål och åtminstone villkorligt fredliga avsikter? Det tysk-engelska flottavtalet 1935 är ett av bevisen härför. Fick vi inte just från framstående svenskar (Böök och Hedin) höra att Hitler ville fred — liksom att livet i koncentrationslägren var angenämt? I utlandet med dess fria press kände man nazismens ogärningar vida bättre än i Tyskland; hindrade detta er att delta i de olympiska spelen 1936, att sända föredragshållare — även övertygade och ledande demokrater — till Tyskland, att under bugningar för regeringsrepresentanterna delta i våra kongresser? Yttrade inte till och med en man som Churchill (Times 7 november 1938) att han hoppades på att ett besegrat England skulle finna sin Hitler? Var det inte kriget och i sista hand nederlaget som gav er en så klar och allmän insikt om vår ondska?

De sakuppgifter som här som exempel refererats är i stort sett utan tvivel riktiga. Särskilt vill jag understryka två ting. Den svenska opinionen var, av pressen att döma, under åren före kriget till stor del, utan att vara nazistisk, fången i samma illusioner eller missförstånd rörande nazismen som ett stort antal icke-nazistiska tyskar. Vidare: vi hade i Sverige — främst genom flyktingarnas publicerade berättelser — större

möjligheter än i Tyskland att få kunskap om det verkliga läget under nazismen; vi måste blunda mera medvetet och systematiskt för att leva i behaglig ovisshet.

Därmed är inte givet att det schematiserade tyska försvar som nu antytts måste godtas. Man kan uppställa frågan om i andra eller vissa andra länder inte följsamheten varit mindre, opponenterna mera modiga, massan mindre lättlurad. Och man kan diskutera om de yttre förutsättningar som i Tyskland ledde till seger för nazismen i andra mera fast demokratiska stater skulle ha resulterat i en så fruktansvärd regim. Det bör också framhåvas att försvaret av det tyska folket — från antinazistisk sida — inte sällan tar sig tvivelaktiga och rentav motbjudande uttryck (jfr senast Grimm: *Antwort eines Deutschen*).

Alldeles bortsett från dessa resonemang synes mig tesen om tyskarnas kollektiva skuld ohållbar, ja, så orimlig att den borde kastas ut ur vettig debatt. En viss svensk kan på goda skäl känna sig moraliskt överlägsen en viss tysk, en med särskilt gott och robust samvete utrustad svensk kan kanske känna sig överlägsen alla tyskar, men att svenskarna i allmänhet skulle känna sig överlägsna tyskarna i allmänhet — det är *för* dumt eller *för* illvilligt.

\*

Den slappa underkastelse inför överheten som en hård och mera långvarig diktatur framkallar var säkerligen den ordinära attityden hos det tyska folket efter några år av nazistiskt välde. Motståndsrörelser framträdde visserligen även i "det första land som Hitler ockuperade", men de hade under framgångsåren ingen betydelse; såvitt bekant finns inga bestämda uppgifter om antalet politiska flyktingar, in-

ternerade och från sina tjänster avsatta, men med säkerhet var det fråga om hundratusentals eller miljoner människor. Med motgångarna tog både den individuella oppositionen och motståndsrörelsen fart; år 1944 arresterade Gestapo 33,000 tyska medborgare. Efter nederlaget var, av de allierades opinionsundersökningar att döma, en anslutning till samtliga de för nazismen typiska idéerna — om rasskillnader, diktatur etc. — utmärkande blott för en obetydlig minoritet (5—10 procent), medan flertalet avvisade alla dessa idéer. Detta tycktes visa att den nazistiska propagandan varit mindre långsiktigt effektiv än man i utlandet gemenligen antagit. Men samtidigt tyder många uppgifter på att nazismen inom vissa folkgrupper intensifierat redan tidigare propagerade föreställningar och fördomar, inte minst antisemitismen.

Vilken ställning intar förutvarande nazister i det nuvarande Tyskland? Ostridigt är att personer som tillhört partiet eller dess sidoorganisationer i betydande omfattning är verksamma inom förvaltningen. Denna ordning har av de allierade försvarats med olika skäl: ofta var anslutningen formellt eller reellt obligatorisk och behövde inte tyda på ett nazistiskt sinne- lag; det är omöjligt att finna kompetent folk till alla platser utan att utnyttja den personal som sedan tolv år skött stats- och kommunaltjänsten.

Inom vad man kan kalla Tysklands nya styrande klass, väsentligen rekryterad genom folkval, finns utan tvivel åtskilliga vilkas föregående ur demokratisk synpunkt är betänkligt. Men det överväldigande flertalet är personer som inte rimligen kan anklagas för nazism, som varit motståndare till nazismen eller under Hitlertiden stått utanför politiken. En viss belysning vinnes om man med ledning av officiella handböcker fastställer det antal personer inom skilda kategorier som varit förföljda — internerade, landsflyktiga, av-

satta — under diktaturen. Inom den nuvarande förbundsregeringen gäller detta praktiskt taget alla. Av förbundsrådets 45 ledamöter är 33 i denna påtagliga mening offer för nazismen. Tillgängliga personaluppgifter för förbundsdagen är relativt ofullständiga, men i varje fall hör 160 av 410 till de förföljda; av de 136 socialdemokraterna är 85 i denna grupp. Den nedersachsiska lantdagen, för vilken något utförligare personbeskrivningar finns, består av 149 ledamöter, varav 71 förföljda; för den socialdemokratiska fraktionen på 64 medlemmar är motsvarande siffra 44. Det bör beaktas att av de icke förföljda många är kvinnor eller unga män och att endast ett fåtal gjort sig skyldiga till handlingar eller uttalanden som kan påstås ha visat solidaritet med eller sympati för nazismen.

I brist på jämförelser är det svårt att fälla något omdöme om dessa uppgifter. Med tanke på den nazistiska undertryckningens oerhörda hårdhet och effektivitet och det stora antal demokratiska ledare som dött — ofta i koncentrationsläger eller landsflykt — under de sjutton åren sedan nazismens maktövertagande synes det dock naturligt att hävda att de klara, genom förföljelse utpekade motståndarna till nazismen har en utomordentligt stark ställning i Tysklands offentliga liv. Alldeles särskilt stark är denna grupp inom socialdemokratien, vilket med tanke på partiets påstådda nationalism och vägran att erkänna någon tysk kollektiv skuld för nazismen är viktigt att fasthålla. De förföljdas elit personifieras av partiledaren Schumacher, som levtt elva år i koncentrationsläger och ständigt vägrat att köpa friheten med ett löfte om politisk passivitet. Från män av detta slag — och de är många — bör vi inte vänta några syndabekännelser för nazismens räkning.

## Tyskarna och nationalismen

---

”Är inte alla folk nationalister?” De orden är den socialdemokratiska ledaren Schumachers första reaktion på frågan om riskerna för en ”nynationalism” i Tyskland. Han vill härmed säga att vad som kallats nationalism i Tyskland under senare år ofta blott är uttryck för den sammanhållning och självhävdelse som i andra länder anses vara ett värde och betecknas med det vackrare ordet patriotism. Och att det ligger något riktigt och väsentligt i denna tankegång är givet. Att tyskarna — och det gäller den överväldigande majoriteten av tyskar — bestrider tesen om den kollektiva skulden, begär inställning av demonteringen, kritiserar de allierade för att stora rent tyska områden annekterats av Polen och Ryssland, kräver ständigt större självständighet — allt detta måste för varje folk med känsla för nationell frihet och samhörighet te sig naturligt, men har i många fall på grund av misstron från Hitlertiden förklarats vara utslag av nationalism. Den skara bourboner som kräver att tyskarna i ånger och skräck skall kyssa riset måste finna hela det tyska folket nationalistiskt, men dessa extremister står utanför allvarlig debatt.

Med tanke på erfarenheterna från två världskrig är det dock väl förståeligt att omvärlden fruktar och misstänker ut-

bredningen av ett annat slags nationalism i Tyskland, en nationalism som i hänsynslöshet och förakt för andra folk skall närma sig nazismen. Finns för närvarande tendenser till en sådan nationalism? Finns objektiva betingelser för en utveckling i nationalistisk riktning?

Den partipolitiska situationen i förbundsdagen tyder inte på att den nationella extremismen skulle ha stora utsikter. De partier som kan föra tanken på nazismen, även om de själva förnekar all samhörighet, mönstrar 10—15 representanter tillsammans. De större partierna, inklusive det klart konservativa tyska partiet, tar avstånd från alla i denna mening nationalistiska rörelser. Valen under senare tid har inneburit förkrossande nederlag för Hitlers mer eller mindre öppna efterföljare; särskilt märkligt är fiaskot i Schleswig-Holstein, med dess väldiga flyktingsinvasion och eländiga ekonomiska och sociala läge. Nationalismen framträder i dagens Tyskland ojämförligt mindre än i 1923—1924 års Tyskland, fem år efter nederlaget i det första världskriget.

Men är inte, frågar många, de stora demokratiska partierna trots sitt avståndstagande från Hitler och hans imitatörer infekterade av nationalism? Särskilt pekar man på det socialdemokratiska partiet och dess ledare Schumacher, som kallat ministären Adenauer för "de allierades regering" och i debatten om inträde i Europarådet förklarade att de västallierades eftergifter för tyska krav blott syftade till att göra "den tyska förbundsrepubliken konkurrenskraftig gentemot Österns satelitsystem". Frågan om den tyska nationalismen blir från denna synpunkt till stor del en fråga om den tyska socialdemokratiens inställning.

För att förstå den jämförelsevis starka betoning som den nationella linjen har i den socialdemokratiska propagandan måste man beakta en rad skilda faktorer. De tyska socialde-

mokraterna skyller i viss mån sitt nederlag under Weimar-republiken på bristande känsla för nationella stämningar och är rädda att upprepa sitt misstag från denna tid; stundom uttalas öppet tanken att man måste konkurrera med den "verkliga" nationalismen genom paroller som på en gång fångar och oskadliggör extremt nationella stämningar. Härtill kommer, och det är kanske viktigare, att socialdemokratien har det bästa samvetet; ingen kan förneka att partiet var klart anti-nazistiskt och att dess ledande män bildar en under Hitler-tiden förföljd elit; mer än något annat parti kan därför socialdemokratien med auktoritet uppträda i de skuldlösa tyskarnas namn. Och än väsentligare är att partiet inom förbundsdagen står i opposition. Medan regeringspartierna framhäver vilka eftergifter de lyckats förmå de allierade till, kräver socialdemokraterna nya lättnader för Tyskland och anklagar de styrande för bristande energi — det är ett slags arbetsfördelning som i en ockuperad stat, där alla önskar ökad självständighet, har givna fördelar. Man måste komma ihåg att Schumacher med sitt glödande temperament och sin passion för eggande och spetsiga formuleringar har obestridd auktoritet; många mera sävliga och lugnt förståndiga partimän skakar på huvudet åt denna vältalighet à la Danton, men de följer ledaren. Enligt min uppfattning är det orimligt att anklaga detta parti för nationalism — skillnaden mellan förr och nu är främst att den internationalistiska fraseologin här som på andra håll är utnött och verkningslös på grund av vad som hänt i världen.

Vissa skäl finns uppenbarligen att frukta en ny nationalism. Avskiljandet av stora områden från riket har väckt bitterhet, ehuru väl önskan att återvinna dessa områden måste försvagas genom att flertalet där bosatta tyskar redan fördrivits till ockupationszonerna. Uppdelningen av det stympade



Tyskland i en västlig och en östlig zon, av vilka den senare lyder under det kommunistiska tyranniet, upprör alla, och Tysklands enande är ett framtidsmål för alla riktningar. Härtill kommer reaktionen mot ockupationsstyret, även i den milda form det har i Västtyskland, de sociala och ekonomiska svårigheterna på grund av förstörelsen och befolkningstillväxten genom flyktingarna, de fördrivnas eländiga läge och allt starkare krav på genomgripande ändringar till det bättre. Här finns jordmån för messianska strömningar, födda ur förtvivlan och förbittring.

Och dock synes de många tyska politiker som jag talat med i denna fråga inte tro på en nynationalism av stora dimensioner, under förutsättning att utvecklingen såsom hittills i huvudsak går till det bättre och att avvecklingen av det främmande styret successivt fullföljes. Den nationella oppositionen mot västmakterna begränsas — framhåller man — av att alla demokratiska tyskar önskar att ockupationsstyrkorna skall vara kvar; deras bortdragande vore detsamma som att ge även Västtyskland åt Ryssland. Och flera av förutsättningarna för Hitlers maktövertagande är nu försvunna: storgodsägarna i öster finns ej kvar som bas för en ny nationalism, generalerna är misskrediterade i motsats till vad fallet var år 1918, den tunga industrin är till stor del socialiserad eller under offentlig kontroll och kan ej finansiera en andra Hitler, ett kommunistparti av betydelse finns inte längre som källa till nationell oro och måltavla för nationalistisk propaganda, en kris av samma räckvidd som det tidiga 1930-talets är i fredstid, på grund av statsledningarnas större aktivitet, inte längre att befara. Om inte väldiga ändringar i läget inträffar, bör den nya tyska demokratin stå sig bättre än Weimarrepubliken.

\*

I nära sammanhang med möjligheterna för en tysk nynationalism står två mera konkreta problem. Deras innebörd kan preciseras i frågorna: Är det sannolikt att Västtyskland genom sina krav på ett enat Tyskland och i samband med detta krav stående handlingar skall verka för en allierad aktion mot Ryssland och dess satelliter och därigenom framkalla ett nytt världskrig? Är det tvärtom sannolikt att Västtyskland i desperation skall gå över, eller söka gå över, till det ryska systemet och till priset av en tysk återförening bli detta systems bundsförvant mot de västallierade?

Den första frågan är alltigenom rimlig och därför svår att med bestämdhet besvara. Det är en nära till hands liggande hypotes att tyskarna önskar ett krig för att som Västerens hjälpare återvinna den tyska enheten och samtidigt något av sin tidigare maktställning. Säkerligen finns det tyskar som tänker så. Men personligen är jag övertygad om att denna synpunkt, denna förhoppning inte är eller kan befaras inom en nära tid bli en faktor av större betydelse i tysk politik. Även vid öppna och förtroliga samtal har jag fått det bestämda intrycket att förstulna krigstankar inte påverkar de tyska ledarna från skilda partier och inte heller i avsevärd omfattning folk utanför den styrande kretsen. Man fantiserar i Tyskland inte mer om ett slags preventivkrig mot öster än på andra håll, snarare mindre.

Huvudorsaken till detta är den totala krigströttheten. Gång efter annan får jag på mina frågor svaret: "Tro inte att vi spekulerar på krig. Vi känner äckel och förtvivlan bara vi tänker på möjligheten av ett nytt krig. Ett folk med våra förluster, med så ohygglig förstörelse av alla tillgångar, med en sådan decimering av den manliga ungdomen, kan inte hoppas på ett krig." Dessa känslor stöds av uppfattningen att ett krig till en början måste gå ut över Tyskland, för Västtysklands

del medföra samma fruktansvärda ryska övergrepp och grymheter som redan övergått Östtyskland.

Hur tänker man sig då att ett enat Tyskland ånyo skall uppstå? Ja, hur tänker sig människor i Västerlandet att det ryska hotet skall bemästras, att de fångna och pinade folken i öster skall befrias? De hoppas på att Västern genom enighet och styrka skall få större utsikter till en anständig uppgörelse, att på lång sikt det ryska tyranniet skall uppluckras, att motsättningar inom Ryssland skall leda till en förändring. De finner det närvarande läget olidligt, men endast få önskar ett nytt krigs fasor och ovisshet som medel till något bättre. De vill försvara sig till det yttersta, om krig inte kan undgås, men hela deras inriktning är defensiv. Tyskarna i gemen delar denna Västerns attityd. De är sannolikt beredda att bidra till det gemensamma försvaret, men endast under förutsättningen att de når full likställighet med andra folk.

Man förvånas över att frågan om en tysk anslutning österut dryftas vid sidan av frågan om tyskarna vill dra in de västallierade i krig mot Ryssland. Men så är utan tvivel fallet. Ingen lär visserligen påstå att han själv under vissa betingelser skulle gå över till det kommunistiska lägret. Men inte sällan antyds, privat och offentligt, att tyska folket skulle kunna drivas till en så total frontförändring. Bitterhet gentemot de västallierade i förening med hopp om ett enat Tyskland skulle i så fall vara de verkande motiven. Bakom dessa resonemang ligger, synes det, ofta en halvt medveten taktisk fintlighet; enligt gamla politiska traditioner vill man köpslå om sitt stöd, pressa de allierade till eftergifter genom att hota med rysk vänskap. Det är — liksom de stundom i samma syfte gjorda antydningarna om faran för en antidemokratisk nationalism — ett farligt spel: de allierade kan, om de tar hotelserna på allvar, möjligen förmås att ge vika, men de kan

lika väl påverkas därhän att de gentemot ett folk som tros vara så opålitligt för en hårdare politik.

I själva verket tror jag inte att vare sig de allierade myndigheterna eller de ledande tyskarna tar denna tankegång på allvar. Inför det ryska förtrycket i östzonen och de ryska grymheter som de varje dag inströmmande flyktingarna från denna zon har att berätta om blir avskyn för kommunismen hos den överväldigande tyska majoriteten allt starkare, och det redan obetydliga kommunistpartiet smälter samman. Alla de demokratiska partierna är lika klara i sitt ställningstagande; inom socialdemokratin förekommer inga halvkommunister av hos oss välkänd typ. De allierades politik har stadigt mildrats, och ingen som helst anledning finns att befara ett avbrott i denna utveckling. För några år sedan, då kommunismens syften och metoder inte var lika uppenbara och då ockupationspolitiken i väster kunde synas hård och diktatorisk, fanns *någon* sannolikhet för en frontförändring av angiven art — nu ter sig en sådan förändring omöjlig.

Av samma skäl är den framskymtande fruktan för att Västern skulle offra Tyskland för en uppgörelse med Östern inte längre realistisk. Ett uppgivande av Berlin, för att inte tala om ett uppgivande av Västtyskland, skulle vara en katastrof för Västerlandet och för de allierades politik.

## Arbetslöshet, fördrivna och flyktingar

---

En turist i Tyskland just nu kan lätt få intrycket att allt är väl ställt; han finner eleganta och välsorterade butiker, goda restauranger med hyggliga priser och föga av uppenbar och påträngande nöd. Även från turistsynpunkt ter sig likväl Tyskland fattigt i jämförelse med andra väst- och nordeuropeiska länder: förödelsen i alla större städer är fruktansvärd, människorna är sämre klädda, det lilla skikt som har det bra är mindre än på andra håll. Den lyxkonsumtion som följer med den relativt fria ekonomin skadar dock — hur obetydlig den än är — Tyskland i främlingarnas ögon; den blir en fasad som skymmer bort eländet och svårigheterna.

Några ofta anförda siffror ger en föreställning om det verkliga läget. Bostadsnöden framgår av att befolkningen i Västtyskland 1939—1949 steg med 21 procent, medan bostadsutrymmet sjönk med 17 procent — härvid tas blott hänsyn till de totalt förstörda bostäderna. Förut fanns i genomsnitt ett bostadsrum för 1,3 personer, nu måste varje rum rymma två personer. Då områdena i öster, som producerade ett livsmedelsöverskott tillräckligt för 6—7 miljoner människor, blivit avskilda, samtidigt som befolkningen i Västtyskland stigit med 9 miljoner, har behovet av import av dylika varor stigit från 20 till 40 procent av den totala förbrukningen. Den in-

dustriella produktionen, som före myntreformen 1948 stod på 50 procent av förkrigsnivån, närmar sig nu denna nivå, men reallönerna beräknas på våren 1950 vara omkring 75 procent av lönerna 1938. En arbetare har i genomsnitt omkring 190 mark i månaden — efter avdrag av skatten —, och en arbetslös familj utan barn erhåller 60—80 mark i månaden; en mark torde i realvärde motsvara en svensk krona.

Likväl är det arbetslösheten och flyktingarna som utgör de stora problemen. Och dessa problem hänger nära samman. Antalet arbetstagare är något större än före kriget, men trots detta uppgår de arbetslösa till 1,6 miljoner och har tidigare varit drygt två miljoner. Till övervägande del, kanske uteslutande, beror arbetslösheten på det väldiga tillskottet av flyktingar. Och det är främst flyktingarna som är arbetslösa; deras andel av befolkningen är enligt siffror från maj 1950 15,8 procent, deras andel i arbetslösheten 36,3 procent. Det oerhörda problem flyktingarna skapat framgår kanske bäst därav att endast för att skaffa dem anständiga bostäder — 50 kvadratmeter för en familj på 4—5 personer — skulle krävas ett kapitalutlägg på 17 miljarder mark, över en femtedel av Västtysklands nationalförmögenhet och mer än ett års skatter i förbundsrepubliken.

Flyktingarna och de arbetslösa är högst ojämnt fördelade. I Schleswig-Holstein, Tysklands "fattighus", utgör flyktingarna över 40 procent av befolkningen och de arbetslösa över 20 procent av arbetstagarna; motsvarande tal i Niedersachsen är 33 och 12 procent, i Bayern 23 och 11 procent; i exempelvis Rheinland-Pfalz och Nordrhein-Westfalen är däremot flykting- och arbetslöshetsproblemen av ringa betydelse. Den starka korrelationen mellan anhopning av flyktingar och arbetslöshet är uppenbar. Då åtgärder på dessa områden i huvudsak är delstaternas angelägenhet blir följden dels en be-

gränsning av aktiviteten, dels en stark ojämnhet i belastningen. De hårdast drabbade delstaterna kräver därför att förbundsrepubliken skall ingripa för att genomföra en jämnare fördelning av flyktingarna och av utgifterna för deras hjälp. Schleswig-Holsteins socialdemokratiska regering har i samförstånd med representationen begärt att landet skall förklaras för "nödområde" och att förbundet skall tillskjuta miljarder för direkt flyttningshjälp, industrialisering, förbättring av kommunikationer och skolor. De mindre utsatta delstaterna har emellertid vägrat att ta emot större grupper av flyktingar och ställer sig, liksom de partikularistiska partierna, avvisande till en genomförd utjämning. I debatten har en tendens framträtt att betona flyktingsfrågans internationella karaktär och nödvändigheten av hjälp utifrån. Möjligt är att flyktingspartiets sensationella seger i Schleswig-Holstein kommer att framkalla mera energiska och långtgående ingripanden från förbundets sida.

På kort sikt drar man sig fram med direkta penningunderstöd, välgörenhet — varvid det svenska Röda korsets och Rädda Barnens insatser i fråga om skolbarnsbespisning och läkarvård spelat en avsevärd roll —, nödhjälpsarbeten och bostadsbyggande genom ländernas försorg. På lång sikt kan flyktingsproblemet lösas blott genom väldiga kapitalinsatser för omfördelning av flyktingarna — det har beräknats att fyra miljoner borde omflyttas med tanke på arbetsmöjligheterna —, bostadsbyggande, utbyggnad av industrin, intensifiering av lantbruket och emigration. Ett nyligen avgivet betänkande av ett utskott ur det amerikanska representanthuset kräver att en arbetsplan snarast möjligt skall uppgöras; omsorgen om flyktingarna bör i första rummet ankomma på Tyskland, men internationella krediter (delvis av Marshallpengar) ställs i ut-

sikt; utvandring av en miljon tyskar borde ordnas genom en särskild utanför FN stående organisation.

Omkring 400.000 flyktingar bor, ofta sedan årtal, i läger av den mest eländiga beskaffenhet. Dessa läger består, enligt det nyssnämnda amerikanska betänkandet, av "tillhåll som absolut inte kan betraktas som bostäder för människor. Det är hyddor eller träbaracker i avlägsna områden. Ursprungligen var de avsedda för militära utposter eller för kringvandrande skogs- eller lantarbetare. De flesta av dessa läger är små ensamstående baracker som hyser 20 till 30 personer. De större lägren hyser några hundra personer. Nästan total arbetslöshet härskar. Lägren kan i regel inte uppvärmas tillräckligt och är utsatta för väder och vind. De är överfulla och eländiga. Hundratusentals flyktingar har ingen avskild plats för sin familj. De flesta barn har inga egna sängar. Då 400.000 människor i Västtyskland befinner sig i ett sådant läge, förstår man de tidningar som talar om faran för sociala oroligheter bland flyktingarna."

\*

Det stora flertalet flyktingar är enligt tysk terminologi "fördrivna"; de har överförts till eller tvungits att bege sig till Västtyskland enligt Potsdamavtalets direktiv, och deras hemorter hör ej längre till Tyskland. En minoritet, uppskattad till mellan 1,3 och 1,7 miljoner, är emellertid flyktingar i mera egentlig mening; de har illegalt lyckats komma från östzonen till Västtyskland. Till stor del bildar de ett proletariat inom flyktingsproletariatet — utan laga hemvist, utan arbetslöshetsunderstöd, utan rätt till den hjälp som i skilda hänseenden tillkommer ryska medborgare. De "svarta" flyktingarna rekryterar i alldeles särskilt hög grad kringströvande tiggare, pro-



stituerade och brottslingar; det beräknas att fortfarande 150.000 ungdomar av denna kategori vandrar kring i Tyskland utan bostad eller arbete. De har flytt från den ryska zonen, men i Västtyskland möts de av den bofasta befolkningen i regel med en misstro och en ovilja som blir mera befogad ju längre de måste stanna utanför samhället.

Alla av polis och andra myndigheter ertappade flyktingar från östzonen sammanförs numera i två mottagningsläger, Uelzen i den engelska och Giessen i den amerikanska zonen. Enligt de föreskrifter som allierade och tyska myndigheter kommit överens om skall endast sådana flyktingar släppas in som kan antas vara hotade "till liv och lem" vid kvarvaro i östzonen. Varje flykting underkastas därför ett ingående förhör om sina levnadsförhållanden och orsaken till flykten. Under vintermånaderna 1949—1950 inkom i genomsnitt över 10.000 flyktingar i månaden; av dessa blev omkring 20 procent mottagna, medan de övriga nekades tillträde. I juni månad var antalet flyktingar 500—600 dagligen; avvisningsprocenten låg fortfarande mellan 80 och 85 procent; mer än 2.800 flyktingar i månaden fick — bortsett från minderåriga och vissa andra kategorier — inte tas emot. Av de avvisade sänds ett fåtal tillbaka över gränsen såsom misstänkta för spioneri- eller agentverksamhet; det stora flertalet avvisas utan att sändas tillbaka och stannar som "svarta" flyktingar i Västtyskland. Härtill kommer en mängd "svarta" flyktingar som aldrig ertappas av den tyska gränspolis.

Förfarandet ter sig för den utomstående ytterligt hårt. Vid ett besök i Uelzen får man ett outplånligt intryck av olyckan och eländet hos dessa människor som efter en länge förberedd flykt från rättslösheten under den ryska regimen utblottade kommer till "frihetens land" för att där bli föremål för pressande förhör och sedan till större delen av-

visas; alla gör gällande att de är politiskt förföljda, men endast om de kan göra sannolikt att de hotas av personlig fara får de tillstånd att stanna kvar. Den besökande omringas av förtvivalade människor som vill berätta om sina lidanden och sin skräck: en har berövats sitt företag, en annan har en nära släkting i koncentrationsläger och tror sig hotad av samma öde, en tredje har en gång inkallats till polisförhör, en fjärde har lyckats rymma från arbetstjänst eller koncentrationsläger. Att bli avvisad är inte detsamma som att sändas tillbaka — det vore alltför ohyggligt —, men det innebär att ge sig ut på vägarna i Västtyskland, bland en befolkning som börjar stelna inför nöden, i hopp om att genom tiggeri och tillfälligt arbete kunna uppehålla livet. Och ändå känner sig dessa människor lyckliga över att ha kommit ifrån skräcken under kommunismen.

Den avvisande politiken mot flyktingarna motiveras på skilda sätt. Man talar om risken för att Västtyskland skall översvämmas av kommunistagenter. Man pekar på arbetslösheten och de oförsörjda flyktingarna; skall man ta emot än flera, göra läget än sämre och kanske därmed förbereda den katastrof som kommunisterna räknar med. Man förklarar också — någon gång med en blandning av sentimentalitet och hårdhet som är svårsmält — att hela östzonen går förlorad för "tyskheten" om inte flyktingsströmmen stävjas; hur skall ett återförenat Tyskland vara tänkbart om östzonens tyskar lämnar sina hem? Det moraliska och politiska dilemma som här uppstår är kanske det svåraste av alla. Flertalet tyska ledare erkänner att den nuvarande politiken är omöjlig att upprätthålla och att Västtyskland måste visa större sympati, större gästfrihet mot dessa flyktingar, som fördrivits inte enligt seg-rarnas beslut, utan av fruktan för terrorn.

\*

Flyktingsproblemets omfattning och svårigheter har i dessa rader blott kunnat antydast. Våldiga materiella insatser fordras för att även på lång sikt komma fram till en mycket blygsam lösning. De materiella svårigheterna kombineras med andra. Från tysk synpunkt gäller det, såsom flyktingsministern Lukaschek skriver, "att hos de fördrivna hamra in tanken att de skall leva som om något återvändande till hemtrakten inte vore tänkbart och att samtidigt upprätthålla tanken på en hemkomst". Från västerländsk synpunkt gäller det att arbeta för att flyktingsproblemet inte blir en röta i den tyska demokratin och därmed ett hinder för det fria Europas utveckling och förening. Arbete för att göra de tyska flyktingarnas liv drägligare krävs därför inte blott av medkänslan, utan också av intresset.

## Ockupanter och ockuperade

---

Den femåriga ockupationsperioden kännetecknas inte blott av att de tre ockupationsmakterna steg för steg tillerkänt tyskarna ökad självstyrelse. Utvecklingen har också medfört en stadig förbättring av förhållandet mellan ockuperade och ockupanter — det är numera, vad de högsta myndigheterna angår, snarare fråga om ett förtroendefullt samarbete än om diktat och direktiv. Delvis beror detta på att tiden läkt såren och mildrat motsättningarna, man har lärt sig att i den andra parten se människor, inte representanter för en fientlig och förtappad nation. Delvis beror det på att hotet från öster drivit folken i väster samman; hatet mot och fruktan för en tredje har som vanligt varit en förutsättning för sympati mellan nationerna. Ockupationstrupperna är, det glömmes få tyskar, beskyddare av det relativt fria Västtyskland mot ett nytt och främmande tyranni; detta Tyskland är, det vet engelsmän, amerikaner och fransmän, en utmark som folken i väster inte kan uppge utan att finna erövrare utan förbarmande framför sina egna portar.

Ockupationsstatuten av den 10 april 1949 bygger i själva verket på ett redan etablerat samförstånd. Bestämmelserna är vaga och kunde i och för sig ge ockupationsmyndigheterna

möjlighet till snart sagt vilka ingripanden som helst. Man förbehåller sig rätt att handla inom en rad områden som mera direkt berör ockupationen: utrikespolitik och utrikest-handel, avrustning, kontroll av Ruhrområdet, demontering, mottagande av flyktingar; det bör betonas att ockupationsmyndigheterna ytterst är ansvariga för den nuvarande flyktingspolitiken, även om tillämpningen helt är anförtrodd åt tyskar. I nu nämnda frågor kan emellertid även tyskarna besluta inom den av de allierades beslut uppdragna ramen. Man förbehåller sig vidare rätt att helt eller delvis överta makten, om så skulle visa sig nödvändigt av säkerhetsskäl, på grund av internationella förpliktelser eller för att skydda det demokratiska statsskicket. Ockupationsmakterna kan inlägga veto mot av de tyska myndigheterna beslutade lagar och överenskommelser, bland annat då dessa ”innebär ett starkt hot mot ockupationens grundläggande syften”. Statuten slutar med förklaringen att en omprövning av dess bestämmelser skall ske senast efter 18 månader ”i syfte att utvidga de tyska myndigheternas befogenhet”.

I praktiken är samarbetet på det högsta planet nära nog friktionsfritt. De tre allierade överkommissarierna och den tyske förbundskanslern möts jämte några rådgivare tre gånger i månaden, och i denna krets på ett tiotal personer är en öppen diskussion naturlig. Vektorätten i lagfrågor har ersatts av föreställningar om ändring, men har även i denna form utnyttjats blott vid ett par tillfällen. De tvistefrågor som uppkommer, särskilt genom konflikter på ett lägre förvaltningsplan, kan i regel lösas i samförståndets tecken.

Detta innebär naturligtvis inte att spänning och strider saknas. Själva det personliga förhållandet mellan besättningsmyndigheter och tyskar är det svårt att bedöma utan långt mera ingående studier. Tendensen till bojkott och demon-

strativ ovänlighet från tyskarnas sida saknas inte, men de är enligt alla utsagor sällsynta och föga framträdande; endast någon enstaka gång har jag hört klagomål över aggressivitet och oförsämdhet från ockupanternas sida. Amerikanernas popularitet är påtaglig och helt naturlig; de har i mindre grad än engelsmän och fransmän direkta person- och affärsintressen att bevaka, de har satsat Marshallpengarna, de amerikanska soldaterna är väl betalda, frikostiga och muntert kamratliga. "Amerikanerna är ju de enda européerna", det är betecknande ord av en politisk ledare. Men numera lär intet av ockupationsfolken kunna betecknas som impopulärt; fransmännen har varit minst förstående för tyskarnas politiska anspråk, men deras kulturpropaganda och mera korrekta än gemytliga uppträdande uppskattas. Hela stämningen präglas av insikten att ockupationstrupperna på en gång är försvarstrupper, att det är engelsmän, amerikaner och fransmän som håller "vakt vid Rhen".

Från politisk synpunkt föreligger en motsättning i förhållandet till ockupationsmakterna och Västern över huvud mellan regeringspartierna å ena sidan, oppositionen å den andra. Bortser man från småpartier och extremister är det en motsättning mellan de kristliga demokraterna och socialdemokraterna, mellan Adenauer och Schumacher. Senast framträdde brytningen vid behandlingen av frågan om Västtysklands inträde i Europarådet. Regeringen sköter förhandlingarna med de allierade och genomdriver eftergifter; den nationella oppositionen företräds av socialdemokratin, som anklagar de styrande för svaghet och underkastelse, men därmed också ger resonans åt regeringskraven och på detta sätt stöder dem. Socialdemokraternas uppträdande, inte minst i frågan om Europarådet, har förvånat många, och det står utom tvivel att partiets avvisande hållning främst berodde på Schuma-

cher, som mot en stark minoritet — vida starkare än omröstningen på partikongressen gav vid handen — lyckades föra avslagslinjen till seger inom sitt parti. Sannolikt är också att temperament och taktik, som hos den socialdemokratiska ledaren förenas, i detta fall påverkade det politiska omdömet.

Men det är lätt att hos både Adenauer och Schumacher spåra någorlunda klara och rimliga generella attityder till samarbetet med Västern. Adenauer vill steg för steg föra Tyskland fram till likaberättigande och såg i inträdet i Europarådet ett av dessa steg. Schumacher har samma mål, men vill hålla på Tysklands medgivanden som trumfkort att spelas ut så effektfullt som möjligt; Tyskland skall för organiserad samverkan med Västern kräva fred, likaberättigande, principiellt erkännande av den tyska enheten och avskaffande av särställningen för Saarområdet. Det finns — däri torde Schumacher ha haft rätt i sitt stora anförande den 13 juni — ingen anledning att beteckna socialdemokratin som mindre "europeiskt" intresserad än regeringspartiet. Snarare är det fråga om en skillnad i taktik, som ter sig naturlig då de agerande är regering och opposition. Det är lika begripligt att Schumacher i Adenauers handlande spårar eftergivenhet och klenmod som att Adenauer ser sin motståndare som fantast och illusionist. De samarbetar inte, det kan ingen beskylla dem för, men de bildar inte desto mindre ett nästan idealiskt par ur synpunkten av Västtysklands självhävdelse.

\*

Till de stridsfrågor som under den senaste tiden varit uppe i debatten hör ockupationskostnaderna, som för närvarande beräknas till mellan 20 och 25 procent av förbundsrepublikens budget på aderton miljarder mark. En tysk politiker —

för övrigt ytterst vänligt stämd mot de allierade — framhåller för mig hur höga dessa kostnader är, även om de allierade arméerna betraktas som Västtysklands försvarare; i mitten av 1920-talet kostade hela den tyska armén blott 400—500 miljoner mark. En annan tysk politiker gör en jämförelse med Marshallplanen och kommer till resultatet att man fått mindre i Marshallpengar än man givit ut för ockupationen. En framstående representant för de allierade har en annan syn. I alla händelser uppvägs ockupationskostnaderna till större delen av den amerikanska hjälpen, som på mindre än fem år haft ett värde av bortåt femton miljarder mark. Men det är fel att i ockupationsutgifterna se en totalförlust för den tyska ekonomin; det mesta stannar inom landet och innebär dessutom skapande av värden — främst byggnader — som i framtiden står till Tysklands förfogande. Man skall också, fortsätter min talesman, jämföra tysk och amerikansk ekonomi: USA:s budget går på 42 miljarder dollar; av den summan går 5 miljarder till skuldräntor och 14 miljarder till försvaret — poster som saknas i den tyska budgeten. Men han slutar med att erkänna att ockupationskostnaderna kan och bör nedbringas och att de allierade är ense härom.

Med kritiken av dessa utgifter förknippas ett klagomål som kanske starkast framföres inom den brittiska zonen. De särskilda lokaler, sport- och förlusteställen som står till de allierades disposition är alltför stora och flotta; ockupationstjänstemännen är alltför ofta vräkiga underhuggare, som leker gentlemän bland infödingar. Att det stundom ligger berättigande i denna kritik kan jag av personlig erfarenhet betyga. Till mina äckliga minnen från Tysklandsresan hör en middagsbjudning, ordnad av en mycket hygglig, men klart sahib-betonad engelsk officer; i en restaurang som kunde ha rymt hundratals personer var vårt lilla sällskap det enda, öd-



mjukt betjänat av tre bartenders, fem vaktmästare och en orkester på åtta man. Liknande fall hör man överallt relateras. Kostnaderna för denna speciella form av slöseri är antagligen inte stora, men systemet retar på samma sätt som Marie Antoinettes bakelser.

Den största tvistefrågan på det mera lokala planet är fortfarande demonteringen, även om den i huvudsak kan anses avslutad. I många fall har militära anläggningar och vapenfabriker förstörts, trots att de uppenbarligen med lätthet kunnat omläggas för civila ändamål. Även främlingen känner bitterhet då han i Kiel på samma gång ser arbetare sysselsatta med att rensa ruiner, förstöra varvsanläggningar och bygga upp nya fabriker. Ofta misstänks — och stundom säkert med skäl — att totalt förlegade militära föreställningar och — än värre — affärsintressen inom de besättande staterna driver fram en helt omotiverad demontering. Då denna fråga slutgiltigt avvecklats bortfaller det sista stora hindret för ett gott förhållande mellan ockupanter och ockuperade — så gott som denna abnorma situation medger.

## Parlamentarism och federalism

---

1949 års "författning för förbundsrepubliken Tyskland" är alltigenom av parlamentarisk och demokratisk karaktär. Men vissa drag i denna författning medför att den politiska maktkampen kompliceras på ett sätt som i varje fall i Europa inte har någon motsvarighet.

De centrala organen i det nya statsskicket är förbundskanslern och den med direkta och proportionella val utsedda förbundsdagen. Kanslern väljs av förbundsdagen och utser sedan själv sina ministrar, vilket naturligtvis inte utesluter att valet av kansler i realiteten kommer att innebära val av den regering som den tilltänkte kanslern ställt i utsikt. En egenartad modifikation av det parlamentariska systemet ligger främst däri att regeringen inte kan tvingas att avgå genom ett vanligt misstroendevotum; en demission framtvingas blott om förbundsdagen med en majoritet av sina medlemmar väljer en ny kansler. Med denna regel ville man förebygga den under Weimarrepubliken vanliga företeelsen att en regering störtades av partier som inte var villiga att samverka till bildandet av en annan regering — såsom då nazister och kommunister i förening satte parlamentarismen ur funktion i Preussen år 1932. Men med den nya ordningen följer andra svårigheter; det kan tänkas att en författnings-

### Befolkningsiffror

enligt tillgängliga uppgifter för Västtyskland 1948, för Berlin och Östtyskland 1946.

Nordrhein-Westfalen	12.781.000
Niedersachsen	6.810.000
Schleswig-Holstein	2.717.000
Hamburg	1.524.000
<b>Brittiska zonen</b>	<b>23.832.000</b>
Bayern	9.149.000
Württemberg-Baden	3.828.000
Hessen	4.244.000
Bremen	529.000
<b>Amerikanska zonen</b>	<b>17.750.000</b>
Rheinland-Pfalz	2.800.000
Württemberg-Hohenzollern	1.156.000
Süd-Baden	1.239.000
<b>Franska zonen</b>	<b>5.195.000</b>
Västtyskland	46.777.000
Saarområdet	1.050.000
Berlin	3.200.000
Östzonen	17.300.000
<b>Tyskland</b>	<b>68.327.000</b>

enlig regering blir totalt maktlös genom att dess förslag avslås — för att bemästra en sådan möjlighet har regeringen fått en villkorlig upplösningsrätt gentemot förbundsdagen och tillika ett slags nödförordningsrätt. Den problematik författningen här rymmer har emellertid ännu inte blivit aktuell; det får ihåggkommas att statskicket inte fungerat fullt ett år.

Övriga statsorgan har begränsad betydelse. Presidentens befogenheter är desamma som en parlamentarisk monarks;

han har inte de maktmedel som gjorde Hindenburg till en skiljedomare mellan partierna för tjugu år sedan. Förbundsrådet, i vilket varje delstat har tre till fem röster, kan däremot genom sin suspensiva vetorätt i lagstiftningsfrågor försvåra, om än inte hejda statsarbetet. Och partiläget i förbundsrådet kan mycket väl vara ett helt annat än i förbundsdagen.

Därmed är vi inne på problemet om förbund och delstater, det svåraste problemet i det tyska statsskicket. Vissa områden faller helt under förbundets kompetens, t. ex. utrikespolitik, myntväsen, tullar, post, telegraf och järnvägar. Men i flertalet frågor har förbund och delstater ("länder") s. k. konkurrerande kompetens, dvs. delstaterna kan lagstifta i den mån förbundet inte gör det eller dess lagstiftning är ofullständig. Hit hör civil- och strafflagstiftning, socialpolitik och lagstiftning om näringslivet, flyktings- och arbetslöshetsfrågor. Därjämte skall som regel förbundets beslut verkställas genom delstatliga organ. I stor utsträckning har den gränsdragning mellan förbund och delstater som så ivrigt diskuterades vid författningens tillkomst överlåtits åt praxis och därmed till fortsatta strider mellan dem som håller på en stark enhet och federalisterna eller partikularisterna med deras krav på stor statlig självstyrelse.

Systemet blir vanskligt genom de stora skillnaderna från partipolitisk synpunkt mellan de olika delstaterna. Denna skillnad är visserligen inte så utpräglad som mellan typiska nord- och sydstater i USA eller mellan tysk-katolska och fransk-protestantiska kantoner i Schweiz. Den innebär likväl att majoritetsställningen och därmed regeringsbildningen är högst skiftande. I Schleswig-Holstein hade socialdemokraterna intill valen för ett par månader sedan absolut majoritet, och partiet regerade ensamt. I Bayern och Baden sitter där-

emot kristligt-demokratiska regeringar med klar majoritet. I flertalet länder regerar socialdemokrater och CDU tillsammans — så i Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen och Hessen —, stundom jämte liberalerna (FDP) eller centrum. I Hamburg är regeringen bildad av socialdemokrater och liberaler; i Nordrhein-Westfalen anses det sannolikt att den nuvarande koalitionen avlöses av en samverkan mellan kristliga demokrater och liberaler.

\*

De komplikationer som uppstår på grund av detta förvirrade läge är påtagliga. I förbundsrepubliken rasar Adenauer och Schumacher mot varandra, medan deras partivänner i sju av de elva delstaterna kompromissar i regeringen. I förbundsrådet, där varje stats delegation utgör en enhet, måste t. ex. delegaterna från Nordrhein-Westfalen rösta *för* förbundsregeringens förslag om inträde i Europarådet, trots att ett antal medlemmar i delstatens regering enligt socialdemokratins beslut uppträdde *mot* detta förslag. Det kan när som helst inträffa att majoriteten i förbundsrådet kommer i konflikt med förbundsregeringen, ett förhållande som formellt på intet sätt rubbar regeringens ställning, men i realiteten i hög grad försvagar den. Det är därför förståeligt att partiledarna i förbundsdagen gärna vill ha samma konstellation i delstaterna som i förbundet; Adenauer har notoriskt motarbetat delstatskoalitioner mellan de kristliga demokraterna och socialdemokraterna.

De rent sakliga svårigheterna är lika påtagliga. Tag exempelvis flyktingsfrågan. Det är svårt för en delstat att vidta verkligt effektiva åtgärder i denna fråga; dels blir kostnaderna för de hårdast drabbade länderna oerhörda, dels kan förbättringar väntas medföra ett än större tillopp av flyk-

tingar. Särskilt Schleswig-Holstein har därför begärt att förbundet skall åta sig saken. Men dessa krav möter motstånd från de länder som hyser relativt få flyktingar och från de federalistiska partierna i förbundet. Dragkampen mellan förbund och länder har hittills resulterat i att flyktingspolitiken i allt väsentligt skötts av länderna och blivit föga effektiv. I skolfrågan, som helt faller under länderna, har federalismens resultat blivit de mest skiftande system — särskilt i fråga om religionsundervisningen — i olika delar av Tyskland.

Svårigheter av denna art är emellertid, säger statskicketts anhängare, ofrånkomliga. Genom traditioner, genom religiösa och sociala särdrag är motsättningarna mellan skilda delar av Västtyskland så stora att en demokratisk ordning måste förenas med federalism, med stor självstyrelse för olika områden. Diktaturen kunde likrikta, demokratin kan det ej; federalismen är ett uttryck för att minoriteterna respekteras. Stundom hävdar man också att federalismen, trots alla svårigheter den medför, framtvingar ett slags utjämning partierna emellan. Striden mellan Adenauers och Schumachers partier i förbundsdagen skulle bli än hårdare om inte dessa partier tvingades till en viss måttfullhet genom samverkan i delstaterna; de religiösa konflikterna skulle kunna bli ödesdigra om de inte utkämpades inom delstaterna och därför kunde lösas genom drägliga lokala kompromisser.

Härtill kommer att federalismen i vissa fall underlättar samarbetet inom partierna. Alldeles särskilt gäller detta CDU, som med en majoritet katoliker förenar en minoritet protestanter och som ekonomiskt-socialt omfattar såväl utpräglat konservativa som klart radikala riktningar. Denna organisation, som snarare är en koalition av partier än ett parti, vore knappast tänkbar utan ett federalistiskt system. Den till CDU anslutna majoritetsriktningen i Bayern (de kristligt-

sociala) är markerat konservativ och närmast arvtagaren till det gamla, till höger om centern stående bayerska folkpartiet, och dess ledare, ministerpresident Ehard, framstår som inkarnationen av gammaltysk traditionalism, medan CDU i Nordrhein-Westfalen, med fackföreningsmannen Arnold som ledare, står socialdemokraterna nära i ekonomiska och sociala frågor. Detta förbund mellan bayerska bönder och Ruhrarbetare blir möjligt genom federalismen — likaväl som förbundet mellan industriarbetarna i New York och farmarna i Georgia inom det demokratiska partiet i USA. På detta sätt kan federalismen från skilda utgångspunkter betraktas både som en källa till splittring och en förutsättning för samarbete.

Av de större partierna verkar endast socialdemokratin systematiskt för en utvidgning av förbundets kompetens. Detta är väl förståeligt: de statliga ingripanden, den centrala planering som partiet kräver kan knappast komma till stånd annat än genom förbundets organ; delstatliga aktioner blir verkningslösa och kommer följaktligen att utebli. Federalismen kan därför — liksom de flesta former av minoritetsskydd — kännetecknas som en konservativ garanti. Men det kan diskuteras om ej denna garanti är oundgänglig. Skulle inte en socialistisk politik i ett centraliserat Tyskland spränga den statliga enheten över huvud?

## De politiska partierna

---

Den som sett den tyska riksdagen i funktion under Weimarrepublikens första år och nu besöker den västtyska förbunds-  
dagen i Bonn blir förvånad över de stora likheterna efter så  
många skiftande öden. Endast tre av de gamla partinamnen  
är kvar bland de tio partierna — socialdemokrater, kommu-  
nister, center —, och av de gamla medlemmarna återfinns  
blott en enda, den 75-årige Paul Löbe från Berlin. Men inte  
blott de yttre arrangemangen, med regeringsmedlemmarna  
på en tribun vid talmannens sida och partierna grupperade  
i halvcirkel från höger till vänster, är desamma; stämningen  
och uppträdandet påminner om Berlin för bortåt trettio år  
sedan. Det är inte den svenska riksdagens vänliga slöhet, inte  
oordningen i USA:s kongress, där det tar tio minuter att få  
klart för sig vem som har ordet, inte det vilda larmet i den  
franska kammaren; det är ett slags organiserad och disci-  
plinerad hetsighet som utmärker den tyska representationen.  
Partierna applåderar, ropar och skrattar på en gång ener-  
giskt, måttligt och taktfast. Då Adenauer serverar en av sina  
spetsiga formuleringar eller Schumacher samlar sig till ett  
rytande i stor stil dånar applåderna eller ropet ”mycket bra”  
som en kör från partivännerna, medan de andra verkar helt  
ointresserade; en liberal kvickhet roar endast liberaler och,



i mindre grad, de allierade i regeringsblocket; de uttryck för missnöje som i protokollet kallas "tillrop" och "oro" är lika noggrant partipolitiskt ransonerade. Om man för den svenska riksdagens del klagar över kamaraderi och beskedlighet, blir bönhörelsen här över hövan stor. Intrycket är snarare av förberedelse till öppen strid än av beredskap till förhandlingar och kompromisser.

Men betydelsen av denna hätskhet i striden mellan partierna och denna starka sammanhållning inom partierna får inte överskattas. Hätskheten, tendensen att överdriva motsättningarna, att betrakta partierna som företrädare för skilda världsåskådningar, är gemensam för fransk och tysk parlamentarism och innebär, därom finns intet tvivel, en svaghet i förhållande till engelsk och nordisk politik. Adenauer och Schumacher följer traditionen från Bismarck, Windthorst, Richter och Bebel. Aggressiviteten utesluter inte samarbete, det klargörs bäst av att alla de större tyska partierna bildar regeringskoalitioner antingen i förbundet eller i delstaterna. Sammanhållningen inom partierna är likaså tysk tradition, möjligen uppkommen under kejsartiden, då det inför en övermäktig oparlamentarisk regering var särskilt angeläget för partierna att förete en obruten front. I vardagslag är olägenheten av denna ordning med många, ivrigt kämpande och trots inre divergenser starkt disciplinerade partier inte stor; faran uppstår då det gäller att samarbeta i en kritisk situation.

Ur vissa synpunkter ter sig förutsättningarna för den gemenskap över partierna som demokratin kräver större än någonsin förr i Tysklands historia. Alla partier av någon betydelse är ense på vissa grundläggande punkter. Med nederlaget, landförlusterna och ockupationen följer att man har ett gemensamt mål i ett enat och fritt Tyskland. Med avvisandet av kommunismen och med beroendet av Västern följer att

man vill verka för en västeuropeisk enhet, en federation av demokratierna; denna tanke har kanske ingenstädes så många och övertygade anhängare som i Tyskland, och den framförs i alla större partiers program. Man strider visserligen om centralism och federalism, men i fråga om själva statsformen — den parlamentariska demokratin — råder praktiskt taget enighet. Det finns intet stort parti som — liksom de tysknationella och kommunisterna efter första världskriget — siktar till en omvälvning av själva regimen; de klart författningstrogn partierna har en ojämförligt starkare ställning nu än för trettio år sedan.

\*

Nedan anges partierna i förbundsdagen, med antal mandat och procentuell andel av väljarkåren vid 1949 års val; representanterna för Berlin, som saknar rösträtt, är inte medräknade.

Partier	Mand.	Proc. välj.
Kristligt-demokratiska unionen (CDU) . . . .	140	31
Socialdemokrat. (SPD) . . . . .	131	29,2
Fria demokratiska partiet-liberaler (FDP) ..	52	11,9
Tyska partiet (DP) . . . . .	17	4
Bayernpartiet (BP) . . . . .	17	4,2
Kommunisterna (KPD) . . . . .	15	5,7
Ekonomiska återuppbyggnadspartiet (WAV)	12	2,9
Centern . . . . .	10	3,1
Övriga . . . . .	8	8
S:a	402	100

Regeringskoalitionen i förbundet (CDU, FDP, DP) förfogar alltså över en rätt knapp majoritet, 209 röster av 402.

Vid ett försök att karakterisera dessa partier bör först uppmärksammas att medan de tre större är klara rikspartier — med ett generellt program och spridning över hela landet — är flertalet av de mindre utpräglat delstatliga partier, vilkas spridning är och i vissa fall på grund av programmets natur måste vara starkt lokalt begränsad. Främst gäller detta Tyska partiet och Bayernpartiet. *Tyska partiet* är ett klart konservativt, partikularistiskt (federalistiskt) och protestantiskt parti. Det räknar sina anor från det tysk-hannoveranska eller welfiska parti som efter Hannovers införlivande med Preussen 1866 bildades i reaktion mot den preussiska politiken. Tolv av partiets representanter kommer också från Niedersachsen, de övriga från Schleswig-Holstein, Bremen och Hamburg; en f. d. medlem av partiet, Wolfgang Hedler, har i Schleswig-Holstein fört en nazistiskt färgad propaganda, men partiet har helt tagit avstånd från hans grupp. *Bayernpartiet* är likaså konservativt och federalistiskt, men katolskt och med sympatier för det gamla Wittelsbachska kungahuset som symbol för parollen "Bayern åt bayrarna"; det är självfallet företrätt endast i Bayern. Detsamma gäller *Ekonomiska återuppbyggnadspartiet*, som särskilt appellerat till de i Bayern relativt talrika flyktingarna och vars ledare, Alfred Loritz, anslagit om nazismen erinrande tongångar, *Centern*, efterföljare till det centerparti som under kejsardömet och Weimarrepubliken ofta bildade tungan på vågen, är ett på en gång katolskt och radikalt parti, med sitt fäste bland arbetarna i Ruhr; alla dess representanter i förbundsdagen kommer från Nordrhein-Westfalen, där partiet, liksom i Niedersachsen, samarbetat med CDU och socialdemokraterna i regeringen. *Kommunisterna* behöver ingen presentation; det skall blott nämnas att tio av partiets femton mandat stammar

från Nordrhein-Westfalen, där de i juni hållna lantdagsvalen resulterade i ett katastrofalt kommunistiskt nederlag.

Den bestående ordningen, konstitutionellt och ekonomiskt-socialt, företrädes främst av *CDU*. Genom sin religiösa betoning kan partiet sägas anknyta till det gamla centerpartiet, men det märkliga är att man lyckats i en organisation sammanföra katolska och protestantiska väljare; även om de förra är i avgjord majoritet, röstar med all säkerhet hundratusentals protestantiska valmän med partiet, det visar exempelvis siffrorna från Schleswig-Holstein. Den religiösa bindningen möjliggör samverkan mellan skilda socialgrupper, från företagare, ämbetsmän, "anställda" och bönder till arbetarna i de katolska fackföreningarna. Partiet är mot socialisering, men arbetar, särskilt vad vänsterflygeln under ministerpresident Arnold i Nordrhein-Westfalen beträffar, för utvidgad ekonomisk demokrati i form av ökat inflytande för arbetarna på företagets ledning. Inom delstaterna är kravet på religiös undervisning i särskilda konfessionella skolor en huvudsak. Många anser att en klyvning av partiet vore naturlig och att de mera radikala jämte socialdemokraterna och centern skulle kunna uppbära en handlingsduglig regering, men sammanhållningen inom *CDU* i förbundsdagen är god, trots bristen på enhetlighet; federalismen ger den rörelsefrihet som behövs.

*De fria demokraterna* kan kännetecknas som liberaler, men deras liberalism liknar mera den halvt konservativa gammal-liberalism som präglar motsvarande riktningar inom t. ex. Italien och Belgien än den nyliberalism som helt brutit igenom i England och de nordiska länderna. I fråga om statskicket önskar en tongivande riktning inom partiet en starkare centralmakt jämte en utvidgad kommunal självstyrelse; hela partiet är mot socialisering, står kritiskt till all statskontroll och till ekonomisk demokrati; när det gäller skolväsendet

har man däremot ofta samverkat med socialdemokraterna mot CDU. Även inom FDP finns skilda riktningar, å ena sidan kulturliberaler som förbundspresidenten Heuss, för vilka den politiska och kulturella friheten är det väsentliga, å andra sidan företagare och affärsmän, som i liberalismen ser ett värn mot statskontroll och planhushållning. I vicekanslern Franz Blücher har partiet en framstående ledare och förmedlare.

Den tyska *socialdemokratin* har kommit långt från Kautskys och Bebels doktrinära marxism; Bernsteins revisionism har segrat så totalt att dessa gamla stridsfrågor nu är nästan bortglömda. Partiet kräver större inflytande för arbetarna inom företagen, successiv socialisering av nyckelindustrier, särskilt inom den tunga industrin, och utvidgad planhushållning över huvud, men den materialistiska historieuppfattningen och klasskampsläran i deras ursprungliga former avvisas, och partiet förklarar sig vilja gynna de mellanklasser — småbrukare, handlande, hantverkare — vilkas försvinnande för femtio år sedan var en huvudpunkt i den socialistiska läran. Under Schumachers ledning har partiet blivit ett organ för nationell opposition likaväl som ett socialt reformparti. ”Liksom demokratin inte är säkrad utan människornas ekonomiska frigörelse, är den omöjlig utan att folket har nationell frihet. Men den tyska socialdemokratin vet att tiden av obegränsad suveränitet för de enskilda staterna är förbi. Den tyska socialdemokratin vill arbeta för Europas förenta stater.” På detta sätt förenar partiet nationella syften med internationalism.

Dessa antydningar visar hur väsentligt den partipolitiska situationen förändrats sedan Weimartiden (före krisen 1930—1933) och att förändringarna från demokratisk synpunkt innebär en utomordentlig förbättring. De socialistiska

partierna är tillsammans ungefär lika starka som på 1920-talet — då deras andel av valmanskåren var 35—40 proc. —, men dels har kommunismen starkt försvagats, dels har socialdemokratin utvecklats i moderat riktning och med än större bestämdhet än förr tagit avstånd från all samverkan med det kommunistiska partiet. Medan den borgerliga majoriteten för omkring tjugufem år sedan var uppdelad på fyra stora partier — tysk-nationella, tyska folkpartiet, centern och demokraterna —, har den nu koncentrerats på två partier, av vilka CDU närmast motsvarar centern och FDP kan sägas vara en korsning mellan tyska folkpartiet och demokraterna; dessa två partier är alltså klart demokratiskt inriktade, i motsats till det tysknationella partiet och en stark riktning inom tyska folkpartiet. I jämförelse med Weimarrepubliken företer 1950 års Västtyskland en samling mot mitten, mot demokratin, och de extrema partiernas nedsjunkande till småpartier utan större inflytande.

Samtidigt är det tydligt att de för partibildningen bestämmande faktorerna i stort sett förblivit desamma. Den ekonomiskt-sociala faktorn är den mest framträdande; flertalet industriarbetare går nu som förr till socialismen, medan bönder och medelklass alldeles övervägande röstar borgerligt. Men den religiösa bindningen är också väsentlig, den utgör ett bestämt hinder för en socialistisk majoritet; de marginalgrupper bland arbetare och anställda som skulle behövas för en sådan majoritet röstar med CDU. Härtill kommer andra partibildande faktorer, bäst exemplifierade av Tyska partiet och Bayernpartiet. Det bör tilläggas att könsskillnaden under de senaste åren, liksom tidigare, visat sig ha stor betydelse; CDU får, enligt spridda undersökningar från 1946, 1947 och 1950, proportionsvis ett vida större antal kvinnliga väljare än de andra partierna, särskilt socialdemokraterna,

och den kvinnliga rösträtten har alltså än en gång konstaterats vara en konservativ garanti.

Det sägs ofta i Västtyskland efter kriget — liksom det sades för trettio år sedan — att proletariseringen, inflationen och omvälvningarna sopat bort sociala och ekonomiska skillnader. Redan det nu sagda klargör att det här är fråga om en tanklös fraseologi. Tyskarna är fattiga, men de ekonomiska skillnaderna är likväl markerade, och de spelar, liksom de mera svårbestämbara skillnaderna i prestigekänsla, traditionell miljö och social ambition, en avgörande roll för den partipolitiska strukturen. Några undersökningar som i detalj belyser hithörande frågor har såvitt bekant ännu inte gjorts.

\*

Till slut några allmänna, till sin natur högst subjektiva intryck från samtal med tyska politiker, publicister och vetenskapsmän. Ett sådant intryck är förvåning över att detta folk, efter tolv års ohygglig diktatur och sex års förödande krig, inom de länge förföljda eller undertryckta grupper som bekämpade eller i varje fall inte stödde nazismen, kunnat finna en politisk och intellektuell elit av sådan kvalitet. De män som styr förbundet och delstaterna — vare sig kristliga demokrater, liberaler eller socialdemokrater — är sannerligen inte några ur katastrofen uppdykande äventyrare och oduglingar; de kan i saklighet, skärpa och överblick mäta sig med den styrande klassen i andra demokratier. Ofta får man, och inte minst inom socialdemokratien, en känsla av ett härdat mod och en över alla växlande öden stående inre kraft som är och måste vara sällsynta inom mindre hårt prövade folk.

Lidelsen för politisk frihet har hos denna elit eldats av

insikten och erfarenheten. Många år har man levat under ett tyranni; knappt har detta fallit samman förrän faran av ett nytt tyranni blir ett alltmer aktuellt hot. Minnet av Hitler ökar fruktan, men stärker också motståndskraften inför Stalin. Liksom de av den tyska ockupationen drabbade folken har tyskarna själva, och kanske i än högre grad, lärt sig frihetens värde.

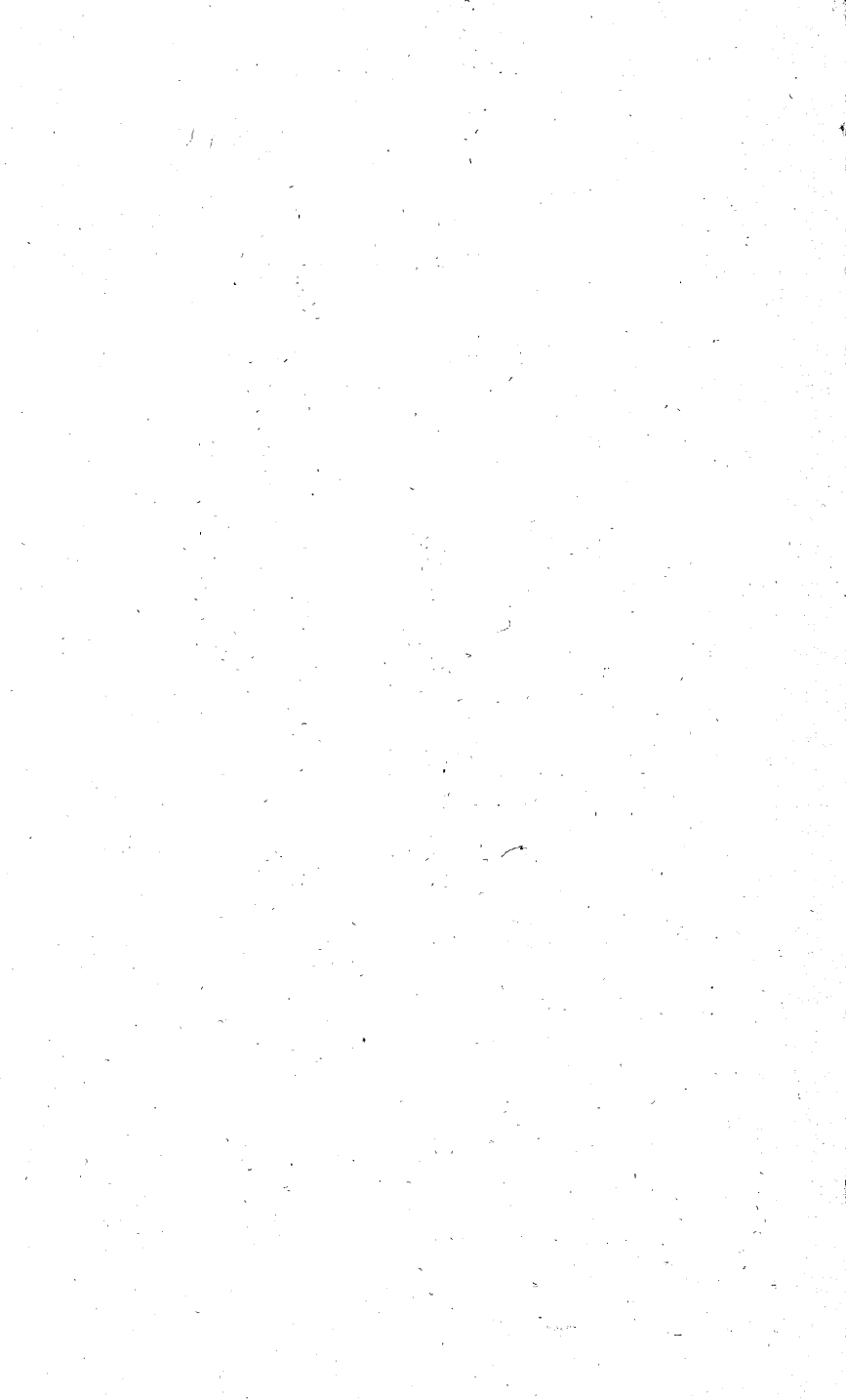
”Läget är hopplöst, men inte allvarligt”, yttrade en tysk politiker under ett samtal. På frågan vad han menade blev svaret att om man månad efter månad väntat att bli hängd följande morgon, kunde en situation, hur förtvivlad den än tedde sig, inte verka ”allvarlig”, inte verka ohjälplig, så länge livet fanns i behåll. Något av detta ”trots allt”, av beslutsamhet att hålla ut till det sista, av resignation och mod, av känsla att det egna jaget alltid har reserver, utmärker eliten av de styrande och av de styrda. Inför försöket att i dagens läge skapa en tysk demokrati kan man känna tvivel eller miss-tröstan, men man kan inte undgå att känna respekt.





## Innehåll

Det moraliska och politiska dilemma . . . . .	5
Tyskarna och skuldfrågan . . . . .	13
Tyskarna och nationalismen . . . . .	19
Arbetslöshet, fördrivna och flyktingar . . . . .	26
Ockupanter och ockuperade . . . . .	33
Parlamentarism och federalism . . . . .	39
De politiska partierna . . . . .	45



nr:20071

65:-  
//

## Västtysklands problem

**H**itler-regimen och det andra världskriget skapade en misstro mot tyskarna som nu i viss mån också drabbar den västtyska republiken. Särskilt i England och Frankrike anses rätt allmänt att den tyska militarismen kommer att tränga fram på nytt, så snart ett tillfälle erbjuder sig. I "Västtysklands problem" polemiserar Herbert Tingsten mot denna uppfattning, i den mån den tar sig uttryck i misstro mot den västtyska republiken. Under ett besök på platsen har Tingsten skaffat sig ingående kännedom om Västtysklands politiska förhållanden, och han redovisar nu sina intryck. Han understryker att det är det antinazistiska Tyskland som nu har kommit till makten och framhäver starkt folkets önskan om att få samarbeta med Västeuropa. Boken ger också rik upplysning om den västtyska republikens federalt präglade parlamentarism och sociala förhållanden.

B O N N I E R S

*Pris 3: 25*